

МОВНА ОСОБИСТІТЬ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (на прикладі невербальної поведінки Андрія Садового)

Ярослав Ткач

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: yaroslav.tkach@ukr.net*

Проведено аналіз комунікативної діяльності Андрія Садового у публічних виступах перед громадськістю міста Львова. Інтерпретовано невербальні коди поведінкового тексту мовця. Виокремлено несловесні сигнали, які у спілкуванні політика з людьми підсвідомо впливають на ставлення виборців до нього.

Ключові слова: політичний дискурс, невербальна поведінка, комунікативна діяльність, публічна мова, мова тіла, жест.

Дискурсивна поведінка оратора завжди включає засоби невербальної семіотики – використання рухів, демонстрацію жестів, зміни поз, виразу обличчя, голосових модуляцій тощо.

Саме для впливу на масову свідомість у політичному дискурсі неабияке значення надають невербальним складникам комунікації. Уважають, що її інформативність перевищує відповідну важливість вербаліки й навіть “поглинає” її, актуалізуючи не тільки стан людини, її емоції та почуття, але й поведінку у зв’язку з обраною соціальною роллю [9]. Невербальні засоби комунікації, якими послуговується політик в усній публічній мові, є ефективним інструментарієм прагматичного впливу на аудиторію. Отже, можемо стверджувати, що політик як семіотична особистість і є знаком, у семантичному полі якого закодовано широкий спектр думок, почуттів, засобів впливу, які виражає несловесна комунікація.

Багатим матеріалом для нашого аналізу є невербальна поведінка міського голови м. Львова Андрія Садового. Зосередимо увагу на кількох виступах, у яких проявляються характерні особливості “мови тіла” доволі успішного публічного діяча регіонального рівня.

Звертає увагу на себе те, що Андрій Садовий мимовільно посмикує правим, рідше обома плечима. Дослідники, зокрема Флора Девіс, трактують такі рухи тіла як жести внутрішнього стану людини, які безпосередньо пов’язані з нервовою поведінкою [цит. за 3, с. 30]. Можемо припустити, що ці скорочення м’язів зумовлені порушеннями діяльності нервової системи або ж особистісними переживаннями Андрія Івановича. Дуже інформативними є плечовий пояс і загалом верхня частина тіла людини. Наприклад, високо підняті плечі зі злегка сутулою спиною (постава міського голови Львова) мовою жестів можуть вказувати, за спостереженнями дослідників, на нерішучість та нервозність людини [8, с. 543].

У публічному інтерв’ю з міським головою Львова на Школі міжнародної журналістики “Україна – Грузія – Молдова: чи всі дороги ведуть до ЄС?” в Українському католицькому університеті спостерігаємо так зване “віддзеркалення” жестів інтерв’юера

Ігоря Балинського в Андрія Садового. Після адресованих йому уточнювальних запитань, що супроводжувалися зверненнями “Я правильно зрозумів...?”, “Ви говорите про...?”, “Ви вважаєте, що...?”, Андрій Іванович повернувся від аудиторії до модератора, скопіював його позу та жест “рука в кишені”.

Психологи вважають, що повторення жестів і пози допомагає викликати приязнь до себе, показує співбесідникові, що ви поділяєте його погляди та думки. Дзеркальність невербально говорить співрозмовникові: “Подивися на мене. Я такий, як ти. Я відчуваю те ж, що й ти. У мене ті ж наміри, що і в тебе” [6, с. 271].

Синхронність у невербальній мові виникає інстинктивно внаслідок атмосфери комфортного спілкування. Оскільки гострі запитання від Ігоря Балинського не сприяли цьому, про що свідчив “жест невдоволення” (зчеплені руки в опущеному положенні) міського голови на початку інтерв’ю, можна з упевненістю стверджувати, що Андрій Іванович свідомо використав цей прийом імітації задля взаємопорозуміння з інтерв’юером.

На думку дослідника невербальних засобів комунікації Алана Піза, копіювання жестів і мови іншої людини – найкращий спосіб порозумітися, причому дуже швидко. Копіюючи позу, поставу, нахил тіла, жести, вираз обличчя і тон голосу вашого співрозмовника, ви швидко здобуваєте симпатію до вас [5, с. 284–285].

Через певний проміжок часу міський голова продемонстрував упевненість у собі. На запитання від інтерв’юера, чим кращий Міхаїл Саакашвілі від тодішнього Прем’єр-міністра України Арсенія Яценюка, Андрій Садовий розпочав свою відповідь з того, що голова Одеської обласної державної адміністрації за декілька хвилин до початку виступу зателефонував до нього і перепросив, що не зможе приїхати через термінову зустріч з Президентом України. Промовляв ці слова Андрій Іванович, опершись рукою на кафедру (*Малюнок 1*), яка стояла збоку від нього. Дослідник Джо Наварро вважає, що впевнені в собі люди так демонструють свою перевагу. Людина за допомогою рук візуально охоплює більше території, щоб показати всім свою зону впливу [4, с. 179].

Уже згадуваний “жест невдоволення” Андрій Садовий використав під час виголошення вітального слова випускникам Львівського медичного університету імені Данила Галицького. Міський голова розпочав зі спогадів про людські втрати за останні два роки під час Революції Гідності та війни на Сході України. У цьому випадку зчеплені руки демонстрували тривожні, негативні відчуття та внутрішні переживання Андрія Івановича з приводу ситуації, яка склалася в державі. Такого роду рухи тіла очільник міста використовує під час своїх промов на поминальних заходах, зокрема на тихій ході “Ми збережемо віру”, організованій львівськими студентами та приуроченій першій річниці від дня розстрілу Майдану.

Невідповідність між словесними та невербальними засобами комунікації Андрія Садового простежуємо на урочистій акаде-

(Малюнок 1)

мії з нагоди Дня юриста. Міський голова публічно звернувся до присутніх зі словами, які дисонували з рухами тіла: *“Ми маємо у нашій державі дуже багато мудрих людей (горизонтальний рух головою – “ні”), обдарованих, талановитих, які вражають своїм інтелектом, але чомусь наша держава є одною з найбідніших (пауза) у світі і одною з найбільш корумпованих. І це при цьому, що ми маємо такий прекрасний юридичний (пауза) вуз, я би так сказав. Чому так є?!”*

Отже, можемо стверджувати, що промовець підсвідомо заперечив свої слова, зробивши “психологічний прокол” і не до кінця впевнений в тому, про що говорить. Похитування головою є вродженим жестом і, на думку біологів-еволюціоністів, він є одним з перших жестів, який ми починаємо використовувати. Цей рух належить до групи, яку дослідники звикли називати “емблемами”, підкреслюючи, що коли людина намагається вас переконати в чому-небудь і при цьому похитує головою, запевняючи вас, що повністю з вами згодна, у такому випадку вона налаштована негативно і до її згоди потрібно поставитися скептично [6, с. 250].

Прикладами інших добре відомих емблем є: кивок – “йди сюди”; рух рукою – “привіт/бувай”; приставляння вказівного пальця до губ – “мовчи”; приставляння руки до вуха – прохання говорити голосніше; підняття простягнутої руки – сигнал водію “зупинись” тощо [2, с. 85].

Серед жестів, які використовує Андрій Садовий у своїх виступах, помітними є й такі, що їх науковці інтерпретують як маніпуляцію. Приміром, на Національних дебатах до другого туру виборів міського голови міста Львова Андрій Іванович відповідав на запитання, тримаючи у правій руці ручку, яка була так званим додатковим атрибутом. Ручку він майже ніколи не використовував за прямим призначенням, і в кадрі вона виконувала роль виключно аксесуару, який “додає солідності”.

Під час дебатів упродовж ефіру спостерігаємо жести Андрія Садового, коли долоні повернуті донизу, що є ознакою закритості, ймовірно, від свого опонента, оскільки запитання, які ставив кандидат на посаду міського голови Львова Руслан Кошулинський, містили серйозні звинувачення щодо транспортної схеми, ненадання земельних ділянок учасникам АТО тощо.

Укотре бачимо, як мова рухів тіла Андрія Івановича іноді дисонує з вербальними засобами спілкування. Відповідаючи на докір Руслана Кошулинського про те, що більшість заступників, директорів департаментів міської ради взагалі не є львів'янами, Андрій Іванович був не зовсім переконливим: *“...Я завжди запрошував до співпраці найкращих (горизонтальний рух головою – “ні”), якщо ця найкраща людина є в іншому місті, я її запрошую до праці, тому що мені важливо, щоб львів'яни мали найкращий результат, і я це буду постійно робити: запрошувати до праці людей краєвих, чим я. Такий мій принцип”*. Підсвідомість автоматично і незалежно від сказаних слів продемонструвала неузгодженість з мовою тіла.

Як тільки людина починає говорити неправду, її тіло посилає суперечливі сигнали, через що у співрозмовника складається враження, що йому брешуть. У такі моменти підсвідомість вивільняє нервову енергію, яка проявляється у вигляді жестів, що суперечать словам [6, с. 158].

Також типовим для брехні є надмірне повторення слів. За 17 секунд із своєї відповіді Андрій Садовий тричі повторив конструкції зі словами “запрошувати”, “співпраця”, “найкращі”: “запрошував до співпраці найкращих”, “якщо ця найкраща людина є в іншому місті, я її запрошую до праці”, “я це буду постійно робити: запрошувати до праці людей кращих, чим я”.

У виступах міського голови також спостерігаємо мімічну маніпуляцію: “покушування нижньої губи”. Доктор філософії та консультант з технологій управління Керол Кінсі Гоман, автор книги “Невербальна перевага”, вважає, що людина кусає нижню губу тоді, коли прагне стримати свої слова з приводу тієї чи іншої теми [1, с. 117].

Час від часу міський голова, акцентуючи увагу на важливих думках, використовує жест “пальці щіпкою”, де кінчики пальців складаються разом, утворюючи конус вершиною вгору. Коли промовляють ключові слова з виступу, рука, пальці якої складені щіпкою, немов відбиває такт [10].

На акції “Під щитом Небесної Сотні”, присвяченій пам’яті Героїв Небесної Сотні та Героїв АТО, міський голова продемонстрував жест “кулак, спрямований до людей”, властивий політикам, які у своїй партійній діяльності вдаються до радикальних дій (“Тут почався Майдан, звідси ми їхали на Київ (пауза, облизує губи). Ми не знали, чим те все закінчиться. Були дні, коли було не просто страшно, а дуже страшно (горизонтальний рух головою – “ні”). Але українці – така нація, що в найвідповідальніший момент ми робимо те, чого від нас ніхто не чекає. Ми забуваємо про страх, тривогу і йдемо вперед (кулак вгору, спрямований до людей)...”).

Найчастіше Андрій Садовий у виступах уживає жести відкритості та чесності, про що говорять його спрямовані долоні до людей (Малюнок 2) та дотики ними до грудей. Найбільшу концентрацію таких рухів тіла Андрія Івановича бачимо в останньому шостому раунді Національних дебатів між кандидатами на посаду міського голови міста Львова: “Я дякую аудиторії за запитання (жест “долоні до людей”), дякую всім представникам мереж (жест “долоні до людей”), а найбільше дякую рідним львів’янам (жест “долоні до людей”), дякуючи яким, дякуючи громаді, (жест “долоні до людей”) я здобув дуже великий досвід управління містом. І я прошу громаду взяти мене на роботу на ще один термін (жест “долоні до людей”). Я даю слово працювати (права долоня притиснута до грудей) чесно і відповідально (вертикальний рух головою – “так”). Дякую”.

Світлана Рибалка припускає, що “підняті руки з розкритими долонями до людей, спрямованими вбік співрозмовника, свідчать про прямоту, відвертість людини... Дотик розкритими долонями – жест чесності і відкритості. Майже так вітали один одного римські легіонери. Одну долоню вони прикладали до грудей, а іншу, відкрити, піднявши її, звертали до того, кого вітали” [7, с. 100–101].

(Малюнок 2)

Щодо акустичних засобів невербальної комунікації, то Андрієві Івановичу при-таманий не дуже низький голос, що, на думку психологів, не є перевагою, адже через відсутність грудного резонування йому бракує “владності” та переконливості. Темп мови міського голови середній, найбільш зручний для аудиторії і допомагає вловити та осмислити всю почуту нею інформацію. Швидкість публічного виступу Андрія Садового, орієнтовно, 100–120 слів за хвилину, що збігається з параметрами, які за-сновані на психології сприйняття. Це та швидкість, при якій слухачі цілком встигають стежити за ходом думок оратора.

На підставі наших спостережень, можемо стверджувати, що Андрій Садовий, як публічний діяч, витворив свою інтонаційну палітру, розраховану здебільшого на порозумінні з аудиторією. Мова міського голови інтонаційно забарвлена, правильно розставлені логічні наголоси, доцільно використані паузи тощо. Усе це свідчить про відповідну і цілеспрямовану працю над формуванням своєї мовної особистості.

Загалом у публічних виступах міський голова міста Львова демонструє “правильні жести”, подекуди роблячи це свідомо, задля підсилення довіри до власних слів або ж для безпосереднього впливу на свого співрозмовника. Важливими у промовах Андрія Садового також є жести відкритості, які на підсвідомому рівні справляють позитивне враження на слухачів. Голос в Андрія Івановича приємний та спокійний, відзначається доброю модуляцією.

Список використаної літератури

1. The Nonverbal Advantage: Secrets and Science of Body Language at Work. Front Cover Carol Kinsey Goman. Berrett-Koehler Publishers, May 1, 2008. – Business & Economics. – 202 p.
2. Екман П. Теорія брехні / П. Екман // пер. з англ. – К. : КМ Publishing, 2012. – 320 с.: іл.
3. Крейдлин Г. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Г. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
4. Наварро Д. Я вижу, о чём вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс ; пер. с англ. О. Г. Белошеев. – Минск : “Попурри”, 2009. – 336 с.
5. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других по их жестам / А. Пиз. – СПб. : Гутенберг, 2000. – 187 с.
6. Пиз А. Новый язык телодвижений. Расширенная версия / А. Пиз, Б. Пиз. – М. : Изд-во Эксмо, 2006. – 416 с., ил.
7. Рибалка С. Мова міміки, поглядів, жестів / С. Рибалка. – Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2006. – 224 с.
8. Щекин Г. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению : учеб.-метод. пособие / Г. Щекин. – 2-е изд. – К. : МАУП, 2001. – 616 с.

Список використаних інтернет-джерел

1. Дубик В. Невербальні та вербальні засоби комунікації в політичному дискурсі ЗМІ [Електронний ресурс] / В. Дубик. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/8099/1/10.pdf>.
2. Шепель В. Іміджеологія. Як подобатися людям [Електронний ресурс] / В. Шепель. – Режим доступу: <http://psm.in.ua/08.aspx-3.html>.

Стаття надійшла до редколегії 21.09.16

Прийнята до друку 05.10.16

**LANGUAGE PERSONALITY IN MODERN POLITICAL DISCOURSE
(as an example of non-verbal behavior used Andriy Ivanovych Sadovyi)**

Yaroslav Tkach

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: yaroslav.tkach@ukr.net*

Had been analyzed communicative activities of Andriy Sadovyi in the public appearances in front of the community of Lviv. It was interpreted non-verbal codes of the behavioral text of the speaker. Also it is determined non-verbal signals which in politician's communication with people has subconscious influence on voters.

An important aspect of communication is actually the fact that it's based on the performance of the speaker to audience and they're forming a certain opinion about him as language personality. The communicative process can't be completed if individual doesn't use his non-verbal means. Non-verbal communication is valuable because it appears mainly unconsciously and spontaneously. Person "thinks over" words, but can't control facial expressions, gestures, intonation, voice and so on. Each of these elements of communication "signalize" to interlocutor about correctness of words or "prompt" to have a doubt about honesty of that words.

Analysis of some speeches of mayor of Lviv, Andriy Sadovyi gave us a possibility to make a model of his non-verbal portrait.

Key words: political discourse, non-verbal behavior, communicative activity, public speech, body language, gestures.